

Evaluation of the Effects of Date Palm on Childbirth Based on the Scientific Interpretation of Verses 26-23 of Surah Maryam (As) in the Holy Quran

Seyed Hossein Hosseini Karnamy¹, Ali Asghar Asghari Velujayi^{2*}

- 1- Assistant Professor of Quran and Hadith Sciences, Mazandaran University of Medical Sciences, Mazandaran, Iran
- 2- MSc of Quran and Hadith Sciences, Researcher at Qom Seminary, Qom, Iran

*Corresponding Author:

Ali Asghar Asghari Velujayi
MSc of Quran and Hadith Sciences, Researcher at Qom Seminary, Qom, Iran

Email:

aliasghar.asghari67@gmail.com

Received: 4 Nov 2015

Revised: 8 Jan 2016

Accepted: 15 Mar 2016

Abstract

One of the most remarkable miracles of the Holy Quran, which has been established as a scientific fact, is presented in verses 23-26 of Surah Maryam (AS). These verses focus on the effect of date palm on childbirth. Date palm is a fruit with active compounds, the high impact of which has been noted in the immaculate conception of Virgin Mary (AS). This study aimed to evaluate the known effects of date palm on childbirth based on the emphasis of the Holy Quran and Islamic traditions.

This review was conducted via searching in databases of ISI, PubMed, Scopus, Google Scholar, ISC and SID, in addition to the Holy Quran, exegesis and narratives of the Holy Quran, and Islamic traditions. Keywords used in the literature search were delivery, date palm, and Hazrat Maryam (Mary) (AS). Collected data in relation to the research topic were recorded and analyzed.

According to the results of this study, in addition to the Holy Quran, numerous narratives have emphasized on the benefits of date palm in childbirth. Date palm is an advantageous nutrient during pregnancy and postpartum period since it strengthens uterine muscles and reduces hemorrhage after delivery. Moreover, consumption of date palm during breastfeeding enhances neonatal growth and development, while serving as a nutrient reserve in the body of the mother and infant.

Keywords: Scientific miracle, Scientific interpretation, Surah Maryam, Date palm, Childbirth

► **Citation:** Hosseini Karnamy SH, Asghari Velujayi AA. Evaluation of the effects of date palm on childbirth based on the scientific interpretation of verses 23-26 of Surah Maryam (AS) in the Holy Quran. Religion and Health. Autumn & Winter 2015; 3(2): 29-40 (Persian).

بررسی تأثیر رطب در زایمان براساس تفسیر علمی آیات ۲۳ الی ۲۶ سوره مریم (ع)

سید حسین حسینی کارنامی^۱، علی اصغر اصغری ولوجائی^{۲*}

چکیده

یکی از جنبه‌های اعجاز قرآن کریم که در آیه ۲۳ الی ۲۶ سوره مریم به‌عنوان یک حقیقت علمی مطرح شده، تأثیر رطب بر زایمان است. رطب میوه‌ای با اثرات فراوان و ترکیبات فعال می‌باشد که در موضوع زایمان حضرت مریم (ع) به آن اشاره شده است. این مقاله سعی دارد تا با ارزیابی اثرات شناخته شده‌ی رطب، راز تأکید قرآن و روایات اسلامی را بر زایمان واکاوی نماید.

این پژوهش نوعی مطالعه مروری بوده که با توجه به هدف تحقیق، اطلاعات لازم از منابع مختلف به‌ویژه قرآن کریم، تفاسیر قرآن، احادیث، روایات اسلامی و بانک‌های اطلاعاتی نظیر ISI، Pubmed، Scopus، Google Scholar، ISC و SID براساس کلید واژه‌ها از جمله: رطب، خرما، زایمان و سوره مریم؛ استخراج گردید. سپس اطلاعات به‌دست آمده دسته‌بندی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج این بررسی نشان داد که علاوه بر قرآن، احادیث متعددی بر مصرف رطب در زایمان تأکید دارند. خرما تغذیه سالم در دوران بارداری و سپس بعد از زایمان بوده که سبب تقویت عضلات رحم و کاهش خونریزی بعد از زایمان می‌گردد و همچنین در دوره شیردهی، علاوه بر رشد کافی و ایجاد ذخایر غذایی در فرزند، باعث تشکیل ذخایر مواد مغذی در بدن مادر می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اعجاز علمی، تفسیر علمی، سوره مریم، رطب، زایمان

۱. استادیار علوم قرآن و حدیث، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مازندران، ایران
 ۲. کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، پژوهشگر حوزه علمیه قم، قم، ایران

* مؤلف مسئول: علی اصغر اصغری ولوجائی

گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، پردیس دانشگاه، دانشگاه علوم پزشکی، میدان آزادی، مشهد، ایران

Email:
 Aliasghar.asghari67@gmail.com

دریافت: ۱۳ آبان ۱۳۹۴
 اصلاحات: ۱۸ دی ۱۳۹۴
 پذیرش: ۲۵ اسفند ۱۳۹۴

◀ استناد: حسینی کارنامی، سیدحسین؛ اصغری ولوجائی، علی اصغر. بررسی تأثیر رطب در زایمان براساس تفسیر علمی آیات ۲۳ الی ۲۶ سوره مریم (ع)، پاییز و زمستان ۱۳۹۴؛ ۳(۲): ۲۹-۴۰. (فارسی).

مقدمه

یکی از مهم‌ترین میوه‌جات مورد تأکید در دین مبین اسلام رطب می‌باشد (۱). خداوند در قرآن کریم، سوره «نحل آیه ۶۷» نوشیدنی فراهم‌شده از خرما را به‌عنوان رزق نیکو یاد نموده و آدمیان را به اندیشه در خوشه‌های به هم پیچیده خرما و گوناگونی انواع آن فرا خوانده است (۲-۴). همچنین باغ‌های سرسبز خرما در آیات الهی ذکر شده است (۵). در واقع، رطب میوه‌ای بهشتی و بسیار مقوی است که حاوی مواد معدنی بسیاری چون پتاسیم، کلسیم، آهن، منگنز و ویتامین‌های B₁، B₂ و A می‌باشد (۶،۷).

قرآن کریم در ضمن آیات ۲۳ الی ۲۶ سوره مریم می‌فرماید که حضرت مریم (ع) در هنگام بارداری، به مکان دورافتاده‌ای کناره گرفته و در راه، درد زایمان وی را به سوی تنه درخت خرمایی می‌کشاند. ایشان از شدت ناراحتی آرزوی مرگ می‌کند؛ ولی ندایی را می‌شنود که خداوند برای او چشمه‌ی آبی روان ساخته و بر درخت نخل نیز خرمای تازه رویانده است. به ایشان گفته می‌شود که از خرما بخورد و آب بنوشد و چشمش را به فرزندش روشن بدارد. چه خصوصیت یا خاصیتی در رطب وجود دارد که خداوند به حضرت مریم (ع) این میوه را عطا می‌کند؟ آیا پناه بردن حضرت به درختی خشکیده و جوشیدن آب از زمین خشک، دلالت بر این دارد که میوه دادن درخت و جاری شدن آب معجزه‌ای بوده است؟

از سوی دیگر کالری و مواد مغذی رطب و خرما چقدر می‌باشد که خداوند این میوه را برای مادر حضرت عیسی فرستاده است؟ آیا خوردن رطب در جلوگیری از خونریزی و تسهیل زایمان مؤثر است؟ آیا خوردن رطب قبل یا بعد از زایمان تأثیری بر میزان ترشح اکسی‌توسین دارد؟

بیشتر مفسران در آثار خود، ذیل آیات ۲۳ الی ۲۶ سوره مریم، به‌صورت سربسته و گزیده به تفسیر

و توضیح این آیات پرداخته‌اند. افزون بر تفاسیر، در تعدادی از پژوهش‌ها نیز به تعیین اثرات خوردن رطب بر زایمان پرداخته‌اند؛ به‌طوری که خادم و همکاران (۲۰۰۷) در یک مطالعه کارآزمایی بالینی با هدف مقایسه تأثیر مصرف میوه خرما و داروی اکسی‌توسین (Oxytocin) بر میزان خونریزی بعد از زایمان طبیعی که بر روی ۶۲ مادر ۱۸-۳۵ ساله دارای زایمان طبیعی و طول مرحله سوم طبیعی انجام دادند، به روش تخصیص تصادفی به دو گروه خرما و اکسی‌توسین تقسیم کردند. نتایج پژوهش نشان داد که در ساعت اول بعد از زایمان، میزان خونریزی در گروه خرما کمتر از گروه اکسی‌توسین بود. در ساعت دوم نیز دو گروه از نظر میانگین میزان خونریزی، تفاوت معناداری داشتند. در ساعت سوم بعد از زایمان نیز اگرچه میزان خونریزی در گروه مصرف‌کننده خرما کمتر از گروه اکسی‌توسین بود؛ اما این تفاوت از نظر آماری معنادار نبود. میزان کل خونریزی در سه ساعت نیز در دو گروه تفاوت معنادار آماری داشت (۸). کردی و همکاران (۲۰۰۹) نیز یک مطالعه کارآزمایی بالینی با هدف تعیین مصرف خرما در اواخر بارداری بر شروع زایمان در زنان نخست‌زا بر روی ۲۱۸ زن نخست‌زای ۱۸-۳۵ ساله انجام شد. محققین زنان را به دو گروه تقسیم کردند: گروه مداخله از هفته ۳۳ بارداری تا شروع دردهای زایمانی، روزانه ۷۵-۷۰ گرم خرما مصرف کردند و در گروه کنترل، با همان سن حاملگی، مراقبت معمول انجام می‌شد. داده‌ها پس از گردآوری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج این پژوهش نشان داد بین دو گروه مداخله و کنترل از نظر شروع زایمان اختلاف معناداری وجود داشت و درصد القاء زایمان در گروه کنترل، بالاتر از مداخله بود (۹). مجاهد و همکاران (۲۰۱۲) نیز مطالعه‌ای کارآزمایی بالینی با هدف تعیین تأثیر رطب بر خونریزی بعد از زایمان طبیعی که بر روی ۹۴ نفر از مادران، انجام دادند. آنان مادران را به دو گروه تقسیم کردند: در گروه

زاییدن می‌باشد (۱۸،۱۹) که این کلمه یک‌بار در قرآن به‌کار رفته است.

واژه «جذع» در لغت به معنای تنه درخت خرما و تیر سقف خانه به‌کار می‌رود (۲۲-۲۰).

کلمه «نسی» به معنای فراموشی و از یاد بردن چیزهای ضبط شده در خاطر انسان است که این فراموشی از ضعف خاطر، غفلت و یا از روی قصد و عمد می‌باشد تا اینکه نام آن از دل و خاطر پاک شود (۲۵-۲۳).

واژه «سری» به معنای نه‌ری جاری است (۲۶،۲۷). صاحب کتاب «التحقیق» می‌نویسد: این لغت از ریشه «سرو» و اصل آن «سریو» بوده و به معنای شریف و رفیع است (۲۸).

لغت «هزّ» از ریشه «ه ز ز» و به معنای حرکت دادن و تکان دادن به شدت است (۳۲-۲۹).

کلمه «رطب» در کتب اهل لغت به معنای خرما، تر و تازه می‌باشد (۳۳،۱۵) واژه «جنى» از دیدگاه لغت‌شناسان به معنای چیزی که در دم چیده شده، است (۳۶،۳۵).

۲. دیدگاه مفسران درباره آیات

۱-۲. بررسی تعبیر جذع النخلة

علامه طباطبائی در تفسیر این آیه می‌نویسد: «حضرت مریم (ع) بعد از آنکه از اهل خود دوری جست و به محل دوری آمد، درد زاییدن او را مجبور نمود و به کنار تنه درخت خرمایی آورد تا در آنجا حمل خود را بزاید و از اینکه تعبیر به تنه درخت کرد نه خود درخت، فهمیده می‌شود که درخت مزبور خشکیده بوده و از خجالت و شرمش از مردم گفت: ای کاش قبلاً از این مرده بودم و «نسی» یعنی چیزی غیرقابل اعتنا بودم که فراموش می‌شدم تا مردم درباره‌ام حرف نمی‌زدند که به زودی خواهند زد» (۳۷).

علامه و دیگر مفسران، علت تأکید بر «جذع» و اینکه به جای «جذع النخلة»، «النخلة» به‌کار نرفته است را خشکیده بودن درخت مزبور می‌دانند؛ چرا

یک بلافاصله بعد از خروج جفت انفوزیون، ۲۰ واحد اکسی‌توسین و در گروه دوم پس از خروج جفت علاوه بر شروع انفوزیون، ۲۰ واحد اکسی‌توسین؛ ۱۰۰ گرم رطب مضافتی بم همراه با یک لیوان آب گرم در اختیار مادر قرار می‌گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد میانگین خونریزی در پایان ۲ ساعت اول بعد از زایمان در گروه اکسی‌توسین ۱۲۷/۱۱ سی سی و در گروه اکسی‌توسین و رطب ۶۸/۵ سی سی بود. تفاوت بین دو گروه از نظر میزان خونریزی بعد از زایمان معنادار بود (۱۰).

تاکنون مطالعه‌ای در مورد تأثیر خرما بر پیامدهای مادری زایمان صورت نگرفته است؛ بنابراین مطالعه حاضر با هدف مروری بر تأثیر خرما بر پیامدهای مادری زایمان انجام شد.

۱-۱. مفهوم‌شناسی

تفسیر علمی: نوعی تطابق قرآن با دستاوردهای علوم تجربی از سوی مفسر است که گاهی از علوم در تأیید محتوای قرآن بهره‌گیری می‌شود و گاه آیات قرآن به‌صورت جزئی با یافته‌های علمی تطبیق می‌گردد (۱۱).

اعجاز علمی: رازگویی قرآن و اشاره آن به برخی حقایق علمی است که تا قبل از نزول قرآن به آن اشاره نشده بود؛ اما بعدها پس از پیشرفت علوم توسط دانشمندان علوم تجربی کشف شده است (۱۲).

«فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَأْلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مِّنْسِيًّا* فَنَادَتْهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا* وَ هُزِّيٰ إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا حَبِيًّا* فَكَلِمَىٰ وَ أَشْرَبِي وَ قَرِي عَيْنًا فِيمَا تَرِينَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَانِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا» (۱۳).

واژه «رطب» به معنای تری و رطوبت می‌باشد که مخصوص خرما، تازه و نرم است (۱۷-۱۴). کلمه «مخاض» از ریشه «م خ ض» به معنای درد

می‌کاهد (۴۲).

بر طبق تحقیقات، راه رفتن در فاز فعال مرحله اول زایمان، طول مدت زایمان را کاهش می‌دهد و با توجه به قرائن موجود در آیه، کناره‌گیری حضرت مریم به دلیل دور شدن از قوم خود بوده است؛ بنابراین می‌توان این کناره‌گیری به جایی دورافتاده را به دستور خداوند قلمداد نمود و این دستور خود یک معجزه به حساب می‌آید.

در تفسیر منهج الصادقین به نقل از امام صادق (ع) آورده شده است:

«که آنجا درخت نبود؛ بلکه خدای تعالی از جای دیگر درختی به آنجا آورد و آن را تازه گردانید و رطب در آن پدید آورد» (۴۳).

۲-۲. استعمال لفظ «سری»

مفسرین علت اینکه در این آیه، لفظ «سری» آمده و «نهر» یا «عین» استفاده نشده را این گونه بیان داشته‌اند:

صاحب تفسیر هدایت می‌نویسد: «این واژه در عربی برای مفهوم نهر رساتر است» (۴۴).

علامه طباطبائی در تفسیر المیزان آورده است:

«مقصود از «سری» جوی آب است، هر چند که به معنای شریف و رفیع هم آمده؛ ولی معنای اول با سیاق مناسب‌تر است، و جمله «فَكَلَى وَ اشْرَبِي» نیز قرینه بر همان معنا است» (۴۵).

علامه طبرسی در جوامع الجامع می‌نویسد:

«از پیامبر اکرم (ص) درباره «سریا» سؤال شد، فرمودند: به معنای نهر کوچکی است و در ادامه می‌فرمایند: گفته شده است که «سری» به معنای شریف و بلند مقام است» (۴۶).

با توجه به معنای «سری»، جاری شدن چشمه می‌تواند فوایدی داشته باشد که در ادامه مقاله به آن پرداخته شده است.

۳. دلایل احتمال اشاره آیه به تأثیر طبی رطب در زایمان از آنجایی که استفاده از تغذیه سالم و سلامت جسمی همانند سلامت معنوی مورد توصیه قرآن

که عرب به درخت خرما می‌گوید: «نخل» نه «جذع» (۳۸، ۳۹).

علامه طبرسی در تفسیرش می‌نویسد:

«دردی که مریم از حرکت فرزند در شکم خود احساس می‌نمود؛ یعنی درد زاییدن، او را وادار به آمدن به سوی شاخه خشک خرمایی در صحرا کرد که نه میوه‌ای داشت و نه سبزه‌ای و در فصل زمستان بود. همچنین در ادامه آورده است: «ال» در «النخله» الف و لام برای عهد است و علت اینکه نفرمود: «جذع نخله» این است که یعنی درختی در آن بیابان معروف بود» (۴۰).

طبرسی در تفسیر مجمع البیان از ابن عباس و مجاهد و قتاده و سدی نقل کرده است:

«درد زایمان مریم را به طرف درخت خرمایی کشاند تا برآن تکیه دهد. ابن عباس می‌گوید: چشم مریم به تپه‌ای افتاد و با سرعت به طرف آن رفت. در آن جا تنه درخت خرمایی بود که شاخ و برگ نداشت» (۴۱).

نکته علمی: آلبرز (Albers) و همکاران در سال ۱۹۹۷ طی تحقیقی تحت عنوان بررسی ارتباط راه رفتن در طول زایمان با زایمان از طریق جراحی نتیجه گرفتند که ۴۶ درصد مادرانی که در طی زایمان راه رفتند، مصرف مسکن‌ها و دیسترس (Distress) جنینی در آن‌ها کمتر بوده است. راه رفتن در طی زایمان به میزان ۵۰ درصد، زایمان از طریق جراحی را کاهش می‌دهد. در زایشگاه‌ها می‌توان هنگام مراقبت مادران در حال زایمان، آنان را طبق آیه ۲۳ سوره مریم (ع)، تشویق به راه رفتن نمود و بدین ترتیب می‌توان طول مدت زایمان مادران را کاهش داده و با این اقدام عوارض ناشی از اعمال جراحی تقلیل می‌یابد. در زمینه‌ی خدمات بالینی، راه رفتن در طی مرحله اول زایمان، مانع طولانی شدن مراحل زایمان شده و از سوی دیگر از ایجاد مشکلات روحی مادر و عوارض حاصل از مصرف داروهای محرک زایمان و ضددردها

اهمیت تغذیه‌ای خرما نقش آن در تأمین فیبر غذایی است (۷،۵۰).

در ذکر خواص خرما این سخن کافی است که روزی ظرفی از خرما را خدمت حضرت امام صادق (ع) گذاشتند، آن حضرت فرمودند: «همانا در آن شفای دردهاست» (۵۱). طبق نظر حکمای طب سنتی، جوشانده ۵۰ گرم خرما در یک لیتر آب، شربت بسیار مؤثری برای رفع خشونت است و نیز میوه خرما بدون هسته، برای نرم کردن سینه و به‌عنوان ملین و همچنین بهبود آسم و ناراحتی‌های سینه و رفع سرفه قابل استفاده است (۵۲).

پزشکان متخصص بیماری‌های زنان و زایمان و متخصصان اطفال نیز خرما را به دلایل دیگری توصیه می‌کنند: خوردن خرما، شیر مادر را زیاد می‌کند و از سوء تغذیه کودک جلوگیری می‌کند. مقابله با اختلالات دوران بارداری، رفع تندی و زودشکنی استخوان‌های کودکان، پیشگیری از سوء تغذیه و اختلال جذب و دفع غذا در اطفال جزو خواص این ماده‌ی مغذی است (۵۳). با توجه به مواد معدنی خرما به‌خصوص آهن، این ماده‌ی مغذی سبب جبران ناهت زن تازه‌زا می‌شود و با انتقال از راه شیر، مناسب نوزاد می‌باشد و همچنین خرما جاذب رطوبت است؛ چون پس از زایمان، آب بدن زن تا حدودی کم می‌شود، اگر همراه با آب خورده شود، برای جبران این نقیصه بسیار مفید است (۵۴). پیشوایان اسلام در مواردی نیز به خوردن خرما به همراه آب توصیه نموده‌اند از جمله: عمار ساباطی می‌گوید: «به همراه امام ششم (ع) بودم و رطب آوردند و آن حضرت می‌خورد و رویش آب می‌نوشید و می‌فرمود: من اگر آب در خانه نباشد، آن را نمی‌چشم» (۵۵).

مواد قندی رطب که زود هضم می‌شوند، به‌علت انرژی‌زایی سریع، تحمل مادر را هنگام زایمان افزایش می‌دهد. اثر ملینی خرما نیز بر امر زایمان کمک می‌نماید؛ ضمن اینکه مصرف ملین گیاهی بر

است، در موضوع زایمان حضرت مریم (ع)، رطب به‌عنوان یکی از ترکیبات فعال در پیشگیری از عوارض زایمان اشاره شد. مطالعات مختلف نشان داده است که خرما می‌تواند به‌عنوان قسمتی از رژیم غذایی مطلوب زنان باردار در نظر گرفته شود. همچنین مطالعات نشان داده که خرما در زنان باردار می‌تواند از آنمی (anemia)، تهوع، استفراغ بارداری و فشار خون جلوگیری کند و همچنین در تنظیم قند خون، افزایش قدرت و مقاومت سیستم ایمنی و ذخیره کلیسم تخلیه‌شده در حاملگی نقش دارد. از دیگر خواص خرما می‌توان به خاصیت ضدباکتریایی، اثر ضدالتهابی و افزایش بینایی اشاره نمود (۷،۱۰).

۳-۱. خواص رطب و فوائد چشمه‌ی آب

از نظر ترکیبات میوه خرما، قندها جزو ترکیبات غالب آن هستند (۴۷)؛ به‌طوری که در گذشته، از خرما بیشتر به‌عنوان منبع قندی استفاده می‌شده. یک کیلوگرم خرما با رطوبت ۲۰ درصد، ۳۰۰۰ کیلوکالری انرژی تولید می‌کند که بیشترین مقدار انرژی از قندهای آن به‌دست می‌آید (۴۸). در جدول ۱ میزان مواد تشکیل‌دهنده خرما به‌طور کامل اشاره شده است (۴۹).

در خرما بین یک تا سه درصد پروتئین یافت می‌شود؛ اما به‌دلیل کم بودن اسیدهای آمینه موجود در آن، نمی‌توان از خرما به‌عنوان منبع تغذیه‌ای پروتئین استفاده کرد. با وجود داشتن انواع ویتامین‌های A، B6، B3 و فولات (Folates) و همچنین مقدار قابل ملاحظه‌ای پتاسیم، بیشترین

جدول ۱. میزان مواد تشکیل‌دهنده خرما

نام مواد	مقدار درصد
رطوبت	۶/۴۶ درصد
پروتئین	۰/۲۲ درصد
فیبر (سلولز)	۱۶/۲۰ درصد
روغن‌ها	۸/۴۹ درصد
کربوهیدرات‌ها	۶۲/۵۱ درصد
مواد معدنی	۱/۲ درصد

شیمیایی مزیت دارد (۵۶).

با توجه به تحقیقات دانشمندان و دستور خداوند به حضرت مریم (ع) نسبت به ترتیب خوردن رطب و سپس نوشیدن آب، می‌توان آن را یک معجزه خارق‌العاده دانست.

امروزه در بسیاری از کشورهای جهان از یک روش غیردارویی و غیرتهاجمی به نام زایمان در آب استفاده می‌شود که علاوه بر افزایش آستانه درد در خانم حامله، باعث ایجاد انقباضات مؤثر رحمی شده و بدون مداخله پزشکی، سیر زایمان در محیط آبی و به‌صورت بسیار قابل تحمل‌تر طی می‌شود (۵۷). در یک مقایسه آینده‌نگر نه‌ساله بر روی ۹۵۱۸ زایمان شامل: ۳۶۱۷ زایمان در آب و ۵۹۰۱ زایمان به روش متداول به این نتیجه رسیدند که زایمان در آب برای مادر و نوزاد بسیار بهتر و مفیدتر از زایمان معمولی است (۵۸، ۵۹).

زایمان در آب به‌دلیل کاهش طول مدت زایمان و کاهش میزان درد و همچنین کاهش قابل‌ملاحظه مداخلات پزشکی از جمله استفاده از مسکن و اکسی‌توسین و اپیزوتومی و نیز به‌علت عدم تأثیر سوء بر روی نوزاد می‌تواند جایگزین مناسبی برای زایمان به روش متداول باشد و در صورتی که مانیتورینگ (Monitoring) دقیق مادر و نوزاد به عمل آید، یک روش کاملاً سالم و بی‌خطر برای مادر و جنین می‌باشد (۶۰).

با توجه به اینکه در هنگام زایمان، مادر باید تا کمر در آب قرار گیرد، می‌توان احتمال داد که یکی از فوائد جاری شدن چشمه‌ی آب در زیر پای حضرت مریم (ع)، تسریع در امر زایمان است که اگر این احتمال درست باشد، باید آن را از اعجاز علمی قرآن دانست.

در روایات آمده است که خرمای عجوه، مادر همه‌ی خرمایا می‌باشد و عجوه را آدم از بهشت آورد (۶۱). در روایتی از امام رضا (ع) چنین آمده است که خرمای حضرت مریم (ع) از نوع عجوه بود (۶۲).

و از آثار دیگر خرما، مربوط به روح و روان و صفات نفسانی انسان است. در کلام پیامبر (ص) خبر داده شده: «به زن باردار، در آخرین ماه حاملگی خرما بدهید؛ زیرا کودک او بردبار و پاکیزه خواهد شد» (۶۳).

۲-۳. روایات و تأثیر رطب بر زایمان

با توجه به اهمیت و نقشی که نوع و کیفیت تغذیه دوران بارداری و دوران پس از آن در سلامتی زنان و فرزندان آن‌ها می‌تواند ایفا کند، توجه به تغذیه دوران حاملگی و دوران پس از آن نیز از نظر روایت‌های اسلامی دور نمانده است که در این خصوص روایت‌هایی از دریای بیکران احادیث معصومان (ع) بیان می‌گردد:

الف. پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «هنگامی که زنی می‌زاید، پس نخستین چیزی که تناول می‌کند، باید خرمای تازه و شیرین و یا خرمای رسیده باشد؛ زیرا اگر چیزی بهتر و با فضیلت‌تر از آن می‌بود، خداوند تعالی حضرت مریم (س) را در حین تولد حضرت عیسی (ع) از آن می‌خورانید» (۶۴).

ب. در روایت دیگری از آن حضرت نقل شده است: «زن‌ها (در دوران بارداری و زایمان) به چیزی جز خرمای تازه و رسیده شفا و بهبود نمی‌یابند؛ زیرا خداوند حضرت مریم (س) را در دوران نفاس از آن اطعام نمود» (۶۴).

ج. امام علی (ع) فرمود: «به زنان آبستن خرمای تازه بخورانید؛ زیرا هیچ چیزی به اندازه خرما برای آنان مفید و شفا بخش نخواهد بود و کام فرزندان خود را به هنگام ولادت با خرما بگیرید؛ زیرا رسول خدا (ص) کام امام حسن و امام حسین (ع) را با خرما برداشت» (۶۵).

۳-۳. تأثیر رطب در اواخر بارداری و خونریزی بعد از زایمان

تغذیه صحیح در دوران بارداری و سپس بعد از زایمان در دوره شیردهی علاوه بر رشد کافی و ایجاد ذخایر غذایی فرزند، باعث تشکیل ذخایر مواد مغذی

در ساخت پروستاگلاندین‌ها (prostaglandins) نقش مهمی دارند؛ بنابراین خرما می‌تواند در ذخیره انرژی کمک‌کننده باشد و باعث تقویت عضلات رحم شود. همچنین خرما حاوی سروتونین (Serotonin)، تانن (Tannin)، کلسیم و مواد شبه اکسی‌توسین بوده و در انقباض عضلات صاف رحم نقش دارند. خرما اثر ملین (purgative) نیز دارد که محرکی برای انقباضات رحم است (۷۱).

در مطالعه کردی و همکاران که تأثیر مصرف خوراکی شربت عسل خرما طی زایمان بر پیشرفت زایمان زنان نخست‌زا بررسی شد، پیشرفت اتساع دهانه رحم در گروه مصرف‌کننده شربت عسل خرما به‌صورت معناداری بیشتر از گروه پلاسبو (placebo) و مراقبت معمول بود (۶۸).

خونریزی بعد از زایمان یکی از سه علت مهم عوارض مرگ و میر مادری به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه می‌باشد. به‌طور معمول خونریزی پس از زایمان به از دست دادن ۵۰۰ سی‌سی یا بیشتر پس از کامل شدن مرحله سوم خون به مقدار زایمان اطلاق می‌شود (۱۰).

غنی بودن خرما از لحاظ عناصری مانند آهن که در سیستم خونسازی بدن، کلسیم که در سیستم عصبی، عضلانی و اسکلتی و نیز فسفر که در فعالیت‌های سلول‌های مغزی و قوای فکری و حافظه بسیار مؤثر هستند، آن را به‌عنوان یک داروی بسیار ارزشمند مبدل ساخته است. خرما دارای کلسیم، سرتونین، تانن، اسید لینولئیک و آنزیم (enzyme) پروکسید (peroxide) می‌باشد که در کنترل خونریزی اهمیت زیادی دارد. همچنین گلوکز خرما منبع مهمی برای تولید انرژی در بدن بوده و بهترین ماده مغذی برای عضلات رحم است (۸، ۷۲).

در مطالعه یکی از محققین که تأثیر رطب بر خونریزی بعد از زایمان طبیعی بررسی شد، با توجه به وجود اختلاف معنادار آماری بین میانگین خونریزی بعد از زایمان در دو گروه (مورد و شاهد)

در بدن مادر نیز می‌شود (۶۶). ایجاد این ذخایر در بدن مادر یکی از شرایط موفقیت در شیردهی به‌خصوص در شش ماه اول آن است. یک رژیم غذایی که بتواند در عین حال ارزان، در دسترس، آماده، مقوی و سرشار از مواد غذایی مورد نیاز (از لحاظ تأمین کربوهیدرات (carbohydrate)، پروتئین، چربی، ویتامین‌ها و املاح) برای بانوان در این دوران باشد و کمترین میزان مشکلات گوارش را برای آن‌ها به وجود آورد، بسیار قابل ملاحظه است (۶۶).

رطب ارزان، قابل دسترس، آماده و دارای منابع غذایی سرشار است و با حجم کم، درصد قابل ملاحظه‌ای از انرژی مورد نیاز روزانه فرد را فراهم می‌سازد و در این راستا کمک شایانی به زنان باردار می‌کند (۶۶).

پیشرفت غیرطبیعی زایمان شایع‌ترین علت سزارین (Caesarean) است (۶۷). خوردن و آشامیدن طی زایمان یکی از سیاست‌ها جهت پیشگیری از زایمان سخت در زنان با حاملگی کم‌خطر می‌باشد (۶۸).

از آنجایی که داروهای شیمیایی با تمام کارایی، اثرات نامطلوب بسیاری دارند، در حال حاضر از روش‌های مختلف غیردارویی از قبیل روغن کرچک، روغن گل پامچال، برگ تمشک، خاکشیر و خرما جهت القاء زایمان به‌منظور پیشگیری از بارداری طولانی استفاده می‌شود (۶۹). مطالعات نشان داده‌اند که خرما در شروع و پیشرفت زایمان و کاهش خونریزی بعد از زایمان نقش دارد (۸).

با توجه به اینکه در اواخر بارداری با افزایش سطح پرولاکتین (Prolactin) سرم زنان، تمایل به خوردن افزایش می‌یابد، خرما می‌تواند به‌عنوان بخشی از رژیم غذایی مادران باردار قرار گرفته و باعث تعادل در رژیم آن‌ها شود. همچنین خرما دارای اسیدهای چرب اشباع و غیراشباع از جمله اسید اولئیک (Oleic acid)، اسید لینولئیک (Linoleic acid) و اسید لینولنیک (linolenic acid) می‌باشد (۷۰). اسیدهای چرب علاوه بر تأمین و ذخیره انرژی،

فرزندان آنها می‌تواند ایفا کند، چنین مسئله‌ای احتمالاً می‌تواند به‌عنوان یک مورد از جنبه‌های اعجاز علمی قرآن لحاظ گردد؛ زیرا براساس مطالعات انجام‌شده، رطب دارای هورمون‌هایی است که به کشیدگی رحم و آماده کردن آن برای زایمان و برگرداندن رحم به حالت قبل از حاملگی در دوره بعد از زایمان کمک می‌کند و همچنین سبب کاهش خونریزی و تولید شیر برای نوزاد می‌شود.

حمایت مالی

از سوی هیچ موسسه یا دانشگاهی حمایت مالی نشده است.

ملاحظات اخلاقی

کلیه موازین اخلاقی در انجام مطالعات لحاظ شده است.

تضاد منافع

تضاد منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

بر خود لازم میدانم از مساعی سرخانم دکتر ضغری خانی عضو هیات علمی دانشکده پرستاری و مامائی که این مقاله را مطالعه و ارائه طریق نموده‌اند قدردانی می‌نمایم.

پیشنهادات

مطالعات میان رشته‌ای درباره آیات علمی قرآن پیشنهاد می‌گردد.

مشخص شد، خوردن رطب بعد از زایمان در کاهش مقدار خونریزی بعد از زایمان مؤثر است (۱۰). همچنین گروه تحقیقاتی مجاهد و همکاران در بررسی خود به این نتایج دست یافتند که مقدار خونریزی در گروه مصرف‌کننده رطب و اکسی‌توسین در پایان دو ساعت بعد از زایمان کمتر از گروهی بود که فقط برای آنها اکسی‌توسین تجویز شده بود. علم جدید وجود هورمونی شبیه اکسی‌توسین را در خرما کشف کرده که در افزایش انقباضات رحم هنگام ولادت نقش دارد و به این دلیل مقداری از خونریزی بعد از زایمان مادر را می‌کاهد (۱۰).

نتیجه پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اثر خرما بر کاهش میزان خونریزی بعد از زایمان بیشتر از اکسی‌توسین بوده است. در این تحقیق‌ها به وجود تانن در خرما اشاره شده که تانن به‌علت خاصیت قابض آن، باعث ایجاد انقباض در عضلات رحم و میومتر گشته و میزان خونریزی پس از زایمان را کاهش می‌دهد (۷۳).

نتیجه‌گیری

با توجه به ظرفیت بالای آیات قرآن از حیث قابلیت اشتغال بر بیش از یک معنا در آن واحد و با توجه به پاره‌ای از کشفیات مسلم علمی، و برخی دلایل ذکرشده، به‌نظر می‌رسد آیات ۲۳ الی ۲۶ سوره مریم (ع) می‌تواند اشاره‌ای اعجاز‌آمیز به «تأثیر رطب در زایمان» داشته باشد که امروزه این امر یک حقیقت علمی پذیرفته شده است. نظر به اهمیت و نقشی که نوع و کیفیت تغذیه دوران بارداری و دوران پس از آن در سلامتی زنان و

References

1. Saduq M. Ibn Babawayh Al Khesal. Qom: Nasim Kuthar; 2003. P. 421.
2. Holy Qur'an. Qom: Sarmayeh press; 2011: Al-Raad: 4.
3. Ibid, Al-Anaam: 99.
4. Ibid, Al- kahf: 10.
5. Ibid, Al-Ya-Seen: 34.
6. Salome A. Properties of date-palm on message of woman. Qom: Islamic Propagation Office of Qom Seminary; 2003. P. 92 (Persian).
7. Zamzam H. Aldeb al shabi al taghziah. Damascus: Dar aliman; 2001. P. 53.
8. Khadem N, Sharaphy A, Latifnejad R, Hammod N, Ibrahimzadeh S. Comparing the efficacy of dates and oxytocin in the management of

- postpartum hemorrhage. Shiraz E- Medical Journal. 2007; 8(2):64-71 (Persian).
9. Kurdi M, Salek Nasiri N, Safarian M, Esmaili H Shadju K. Effect of date oral honey-date syrup intake during labor progress of Nulliparous women The Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility. 2010; 13(2):23-30 (Persian).
  10. Mojahed S, Aflatunian A, Khadem N, Dehghani Firouzabadi R, Karimi Zarchi M. An investigation in to effectiveness of date (Rutab) on postpartum hemorrhage. Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Science. 2012; 20(2):59-66 (Persian).
  11. Rafie Mohammadi N. Scientific interpretation of Quran. Tehran: Farhang Gostar Publication; 2000. P. 140-2 (Persian).
  12. Bahjat pour AK. Thematic interpretation of holy Quran. Qom: Office of Publication of Maaref; 2010. P. 151.
  13. Holy Quran, Al-Maryam: 23-26.
  14. Al-Raghib al-Isfahani HM. Mufradate Quran Raghib Isfahani. Beirut: Daralqalam; 1991. P. 356.
  15. Ghorshi AA. Ghamos Quran. Tehran: Daralkotob Alislamiyah; 1991. P. 104 (Persian).
  16. IbnManzur MM. Lisan al Arab. Beirut: Dar Ul-Ehya alToras al-Arabi; 1984. P. 419.
  17. Eshkevari AH. Taryhy, Fakhral-Din ibn Muhammad, Majma al-Bahrayn. Tehran: Mortazavi Publications; 1996. P. 70.
  18. IbnManzur MM. Lisan al Arab. Beirut: Dar Ul-Ehya alToras al-Arabi; 1984. P. 228.
  19. Eshkevari AH. Taryhy, Fakhral-Din ibn Muhammad, Majma al-Bahrayn. Tehran: Mortazavi Publications; 1996. P. 229.
  20. Al-Raghib al-Isfahani HM. Mufradate Quran Raghib Isfahani. Beirut: Daralqalam; 1991. P. 190.
  21. Fayyomi AM. Kitab al-misbah al-munir fi gharib al-sharh al-kabir lil-Imam al-Rafii. Qom: Daralhejrah; 1993. P. 94.
  22. Eshkevari AH. Taryhy, Fakhral-Din ibn Muhammad, Majma al-Bahrayn. Tehran: Mortazavi Publications; 1996. P. 310.
  23. Al-Raghib al-Isfahani HM. Mufradate Quran Raghib Isfahani. Beirut: Daralqalam; 1991. P. 803.
  24. Fayyomi AM. Kitab al-misbah al-munir fi gharib al-sharh al-kabir lil-Imam al-Rafii. Qom: Daralhejrah; 1993. P. 604.
  25. Tanahy MM. al-Nihayah fi Gharib al-Hadits wa al-Atsar - Ibnu al-Atsir al-Jazri. Qom: Press Institute of Ismailian; 1988. P. 50.
  26. Al-Raghib al-Isfahani HM. Mufradate Quran Raghib Isfahani. Beirut: Daralqalam; 1991. P. 409.
  27. Ghorshi AA. Ghamos Quran. Tehran: Daralkotob Alislamiyah; 1991. P. 260 (Persian).
  28. Mostafavi H. Al Tahghigh fi kalamat Al Quran. Tehran: Dar alktb Center, Allama Mostafavi Publication; 1981. P. 117.
  29. IbnManzur MM. Lisan al Arab. Beirut: Dar Ul-Ehya alToras al-Arabi; 1984. P. 423.
  30. Makhzumi M, Sameraei A. Farahidi, Abu Abd ar-rahman ai-Khalil ibn Ahmed ibn Amr ibn Tammam al-Farahidi al-Ain. Qom: Daralhejrah; 1988. P. 346.
  31. Ghorshi AA. Ghamos Quran. Tehran: Daralkotob Alislamiyah; 1991. P. 155 (Persian).
  32. Al-Raghib al-Isfahani HM. Mufradate Quran Raghib Isfahani. Beirut: Daralqalam; 1991. P. 840.
  33. IbnManzur MM. Lisan al Arab. Beirut: Dar Ul-Ehya alToras al-Arabi; 1984. P. 420.
  34. Al-Raghib al-Isfahani HM. Mufradate Quran Raghib Isfahani. Beirut: Daralqalam; 1991. P. 356.
  35. Eshkevari AH. Taryhy, Fakhral-Din ibn Muhammad, Majma al-Bahrayn. Tehran: Mortazavi Publications; 1996. P. 91.
  36. Ghorshi AA. Ghamos Quran. Tehran: Daralkotob Alislamiyah; 1991. P. 77 (Persian).
  37. Tabatabai SMH. Almizan. Tran: Mousavi Hamadani SMB. Qom: Qom Seminary Teachers Society Publications Office; 1995. P. 55 (Persian).
  38. Najafi Khomeini MJ. Easy interpretation. Tehran: Eslamiyya Press; 1978. P. 103 (Persian).
  39. Kashani MF. Manhaj al-sadeghin fi elzam almokhalefin. Tehran: Bookstore of Mohammad Hassan Elmi; 1957. P. 394.
  40. Tabarsi FH, Majma Al-bayan fi Tafsir Al-Quran. Mashhad: Islamic Researchs Foundation of Astan Quds Razavi; 1998. P. 34 (Persian).

41. Tabarsi FH, Majma Al-bayan fi Tafsir Al-Quran. Mashhad: Islamic Researchs Foundation of Astan Quds Razavi; 1998. P. 790 (Persian).
42. Azarkish F, Roodbari M, Sarani H, Atash Panje Z, Mir Baloochezhi F, Barahuee F. Effects of ambulation during the active phase of first stage of labor on the type of delivery. Journal of Ilam University of Medical Sciences. 2008; 15(4):48-56 (Persian).
43. Kashani MF. Manhaj al-sadeghin fi elzam almokhalefin. Tehran: Bookstore of Mohammad Hassan Elmi; 1957. P. 395.
44. Modarresi MT. Interpretation of guidance. Trans: Aram A. Mashhad: Islamic Researchs Foundation of Astan Quds Razavi; 1957. P. 32 (Persian).
45. Tabatabai SMH. Almizan. Trans: Mousavi Hamadani SMB. Qom: Qom Seminary Teachers Society Publications Office; 1995. P. 55 (Persian).
46. Tabarsi FH, Majma Al-bayan fi Tafsir Al-Quran. Mashhad: Islamic Researchs Foundation of Astan Quds Razavi; 1998. P. 35 (Persian).
47. Surmaghi S, Hussain M. Medicinal Plants and Medical Plants. Tehran: World of Nutrition; 1969. P. 178.
48. Darya MR. Date Palm. Tehran: Jafari Publication; 1962. P. 79 (Persian).
49. Vaezi S. Date palm tree of live. Tehran: Aene Gole Mehr; 1963. P. 61 (Persian).
50. Salome A. Properties of date-palm on message of woman. Qom: Islamic Propagation Office of Qom Seminary; 2003. P. 92 (Persian).
51. Saduq MB. Al-khisal. Qom: Nasim Kuthar; 2003. P. 449.
52. Hakim MT, Rahnama Chitsaz A. Foods and drinks from the perspective of leaders of religion and science. Tehran: Office of Islamic Culture Publication; 1966. P. 59-60 (Persian).
53. Movahedi A, Rusta R. Table of food materials compounds. Tehran: Publication of Institute of Nutrition Research and Food Technology of Country; 1958. P. 46 (persian).
54. Paknejad SR. Paknejad Cultural Foundation. Yazd: University and Last Prophet; 1944. P. 79 (Persian).
55. Majlesi MB. Bihar al-Anwar. Beirut: Dar Al-Wafa; 1983; P. 298.
56. Nuri MR. Hygiene in Quran. Mashhad: Publication of Vaghefi; 2005. P. 387.
57. Akbari S, Rashidi N, Changavi F, Janani F, Tarrahi M J. The effect of water birth on the duration of labor and pain level in comparison with land birth. Yafteh. 2008; 10(3):39-46 (Persian).
58. Geissbuhler V, Ebebard J. Experience with water birth: a prospective longitudinal study of 9 years with almost 4000 water births. Gynäkologisch-geburtshilffliche Rundschau. 2003; 43(1):12-8.
59. Laure B. Labor in water helpful for dystocia. New York: Medscape Medical News; 2004. P. 26.
60. Kolivand M, Almasi A, Heydarpour S. Comparison between the Outcomes of Water Birth and Normal Vaginal Delivery. Journal of Midwifery and Reproductive Health. 2014; 2(4):220-226.
61. al-Barghi AMK, Almahasin. Beirut: I'tiqad-iMam; 1951. P. 529.
62. al-Barghi AMK, Almahasin. Beirut: I'tiqad-iMam; 1951. P. 350.
63. Majlesi MB. Bihar al-Anwar. Beirut: Dar Al-Wafa; 1983; P. 141.
64. Nuri HMT. Mustadrak Al-vasayel and Mostanbetal masail. Qom: Institute of AL al-Bayt (AS); 1987. P. 37.
65. Majlesi MB. Bihar al-Anwar. Beirut: Dar Al-Wafa; 1983; P. 128.
66. Aghamiri SS, Ramezani F. Resalat newspaper, Tehran; 2007. No 6330. P. 19.
67. El-Hammamy E, Arulkumarans S. Poor progress of labour. Current Obstetrics & Gynaecology. 2005; 15(1):1-8.
68. Kurdi M, Salek Nasiri N, Safarian M, Ismaili H, Khadijuo K. The effect of oral honey-date syrup intake during labor on labor progress of nulliparous women. Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility. 2010; 13(2):23-30 (Persian).
69. Al-Kuran O, Al-Mehaisen L, Bawadi H, Beitawi S, Amarin Z. The effect of late pregnancy consumption of date fruit on labour and delivery. Journal of Obstetrics and Gynaecology. 2011; 31(1):29-31.
70. Odent M. Laboring women are not marathon runners. Midwifery Today and Childbirth Education. 1994; 31:23-5.

71. Hamood N. Comparing the efficacy of dates and oxytocin in the management of postpartum hemorrhage. [Master Thesis]. Mashhad: Mashhad University of Medical Sciences; 2008. P. 78 (Persian).
72. Aljamili AS. Al-ejaz al-elmi fi al-Quran. Beirut: Daralmaktabah Al Hilal; 2000. P. 194-195.
73. Hamood N. Comparing the efficacy of dates and oxytocin in the management of postpartum hemorrhage. [Master Thesis]. Mashhad: Mashhad University of Medical Sciences; 2008. P. 78 (Persian).